

Kállay Gyula Zoltán

Kulturális örökségmenedzsment kurzus a Debreceni Egyetemen

1. A jó gyakorlat kiválasztási szempontjai

2018 a kulturális örökség európai éve. Ennek a kezdeményezésnek a lényege, hogy minél többen fedezzék fel és ismerjék meg azokat a kulturális hagyatékokat, amelyek Európában találhatóak. Az év szlogenje: „Örökségünk: a múlt és a jövő találkozása.”

2018-ban Európa-szerte számos olyan esemény megszervezésére kerül sor, amelyek révén az egyes országok polgárai jobban magukénak érezhetik a kulturális örökségeiket azáltal, hogy alaposabban megismerik azokat. Az emberek életében kiemelt fontossággal bír, hogy tudatában legyenek saját kultúrájukkal és hagyományaikkal, hiszen ezek formálják identitástudatunkat, és mindennapi életünket is meghatározzák.

Elgondolkozhatunk azon, hogy miért is olyan fontosak a kulturális örökségek. Erre a legtalálóbb válasz az, hogy azért, mert egységes értékrendszert közvetítenek az egyének, közösségek és az egész társadalom felé. Ezért is kiemelt feladatunk, hogy óvjuk ezeket az örökségeket, és fontosnak tartjuk azok átörökítését az utánunk következő generációk számára. A kulturális örökségekre nem szabad úgy tekinteni, mint soha meg nem újló, statikus elemekre. Folyamatosan változnak és kölcsönhatásban állnak azokkal, akik őrzik őket, és Európa jövőjének alakításában is kulcsfontossággal bírnak. Ez az egyik oka annak, hogy az európai évben különösen a fiatal generáció kerül megszólításra.

Ebből a feladatból vette ki részét a KultúrÁsz Közhasznú Egyesület a Debreceni Egyetemen való szoros együttműködés során, amelynek keretében *Kulturális örökségmenedzsment* címmel indítottunk értelmiségi kurzust az érdeklődő felsőoktatásban tanuló fiatalok számára 2018 februárjában. A kurzus megvalósításához egyesületünk EFOP-1.3.5-16-2016-00014 azonosítószámú, Egyetemes közösségek című projektünket hívtuk segítségül. A kurzus átfogó célja volt, hogy a fiatalok ismereteit bővítse a kultúra és műveltség területén.

2. A szervezet(ek) / személy(ek), amely(ek)hez / aki(k)hez köthető a jó gyakorlat

A kurzus 2018 februárjában vette kezdetét, és a KultúrÁsz Közhasznú Egyesület és a Debreceni Egyetem együttműködésének köszönhetően jöhetett létre. Az egyesület közel 15 éve működik felnőttképzési és kulturális célú civil szervezetként, így rendelkezik azokkal az elméleti és gyakorlati ismeretekkel, amelyek egy ilyen kurzus megszervezéséhez szükségesek. Jelenleg 5 főállású munkatárssal tevékenykedik az egyesület, akik diplomás, több diplomás szakemberek és szintén fontosnak tartják a kulturális örökségvédelem témáját.

A Debreceni Egyetem a maga több mint száz éves múltjával kiváló háttérrel tudott biztosítani a kurzus sikeres megvalósításához. Egy olyan neves intézményről van szó, amely a vidéki felsőoktatás kiemelkedő szereplője, elit kutatóegyetemi címmel rendelkezik. A képzés előadássorozata az impozáns Főépületben valósult meg. Tekintve, hogy a legnagyobb vidéki egyetemről beszélünk, bőven tudott a kurzushoz merítési bázist biztosítani a célcsoportot tekintve. Ennek is volt köszönhető, hogy a kurzus meghirdetését követő néhány órán belül már nem maradtak szabad helyek a később jelentkezni kívánó hallgatók számára.

3. A jó gyakorlat érdekeltjei

A jó gyakorlat elsődleges célcsoportját a 18 és 24 év közötti fiatalok jelentették, akik mindannyian a Debreceni Egyetem valamely karán folytatták tanulmányaikat a kurzus meghirdetésekor. Célunk volt, hogy a kulturális örökségek európai évének stratégiájához igazodva elsősorban a fiatalabb generációt célozzuk meg, hiszen kiemelt célként jelenik meg 2018-ban, hogy ezek a fiatalok kapjanak alaposabb tájékoztatást a kulturális örökségekről, azok védelmének és tovább örökítésének fontosságáról. A kurzusra összesen 100 fő jelentkezett, az egyetem 8 karáról. Ebből is látszik, hogy milyen széles körben tudtuk bevonni egyetemi szinten az érdeklődőket, hiszen kevés olyan értelmiségi kurzus létezik az intézményben, amely azzal büszkélkedhet, hogy résztvevői ennyire sok karról verbuválódnak össze. A kurzus végén mind a 100 résztvevő sikeresen teljesítette a kollektívum követelményeket, és megszerezték a kurzus teljesítéséért járó krediteket.

A jó gyakorlat másodlagos célcsoportját jelentették a résztvevők azon családtagjai, barátai és közvetlen környezetében élő személyek, akik saját maguk ugyan nem vettek, vagy vehettek részt a képzésen, de a résztvevők által számukra elmondottak alapján az ő ismereteik is bővítésre kerültek a kulturális örökségekkel kapcsolatban. Így jól láthatóvá válik, hogy a

közvetlenül elért 100 fő mellett sokkal több emberhez sikerült eljuttatni a képzés valódi mondanivalóját és a kulturális örökségek megóvásának, tovább örökítésének, fontosságának üzenetét.

A kurzus eredményeinek terjesztése a 2018 nyarán megrendezésre kerülő Durkó Mátyás Emlékkonferencián is megtörtént, ahol a jó gyakorlat lejegyzője által készített poszterbemutatón keresztül sikerült a konferencián megjelent szakemberek érdeklődését felkelteni, így őket is idesorolhatjuk a jó gyakorlat érdekeltjei közé.

4. A jó gyakorlat célja, tevékenységei

A jó gyakorlat elsődleges célja volt, hogy a 18 és 24 év közötti fiatalok ismereteit bővítse a kulturális örökségek témájában. Fontosnak tartottuk, hogy a kurzus során megismerkedjenek azokkal az elméleti és gyakorlati ismeretekkel, amelyek birtokában saját maguk is képesek lesznek a kulturális örökségek óvására, továbbörökítésére. Fontos volt, hogy az egyetemi falakon belül megrendezett kurzuson olyan releváns információkat kapjanak a résztvevők, amelyek segítségével tisztázódnak bennük a kulturális örökségekkel kapcsolatos kérdéseik, és a kurzus végére egyfajta szemléletváltás követően pozitívabban és még nagyobb értéként tekintenek ezekre az örökségekre.

Annak érdekében, hogy a résztvevő fiatalok minél szélesebb körben megismerkedjenek a kulturális örökségekkel, négy nagy témakörben kaptak információkat a szakemberektől:

Elméleti ismeretek: a blokk keretében megismerkedtek a kulturális örökségek fogalmaival, valamint az örökségek kezelésének jogi és pénzügyi hátterével. Az örökségvédelem technikáinak, hazai és nemzetközi gyakorlatának tanulmányozása után a hazai intézményrendszer sajátosságaival is megismerkedtek.

1. *Hungarikumok*: a hungarikum a magyarság csúcsteljesítményét jelölő gyűjtőfogalom, amely olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értéket jelez, amely a magyarságra jellemző tulajdonság, egyediség, különlegesség és minőség. Ennek keretében a résztvevők megismerkedtek a hungarikummá nyilvánítás gyakorlatával, valamint az alábbi hungarikumi kategóriákról kaptak átfogó ismertetést:
 - a. Agrár- és élelmiszergazdaság: Az agrárium szellemi termékei és tárgyi javai – beleértve az erdészet, halászat, vadászat és állategészségügy területét –, különösen a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek, a borászat, továbbá az állat- és növényfajták.
 - b. Egészség és életmód: A tudományos és népi megelőzés és gyógyászat, természetgyógyászat szellemi termékei és tárgyi javai, különösen a gyógyszerek, gyógynövények, gyógyhatású készítmények, gyógyvíz- és fürdőkultúra.
 - c. Épített környezet: A környezet tudatos építési munka eredményeként létrehozott, illetve elhatárolt épített (mesterséges) része, amely elsődlegesen az egyéni és közösségi lét feltételeinek megteremtését szolgálja; valamint az embert körülvevő környezet fenntartásához kapcsolódó szellemi termékek.
 - d. Ipari és műszaki megoldások: Az ipari termelés – beleértve a kézműipart, kézművességet is – szellemi termékei és tárgyi javai, különösen az egyes technológiák, technikák, berendezés-, gép- és műszergyártás, műszaki eszközökkel végzett személy- és áruszállítás.
 - e. Kulturális örökségek: A kulturális örökség szellemi és tárgyi javai, különösen az irodalom, a tudomány, a népművészet és népi kézművesség, néprajz, filmművészet, iparművészet, képzőművészet, táncművészet és zeneművészet; továbbá a védett ingatlan értékei, különösen a nemzeti vagyon körébe tartozó, kiemelkedő értékű műemlékek és régészeti lelőhelyek, nemzeti és történelmi emlékhelyek, világörökségi helyszínek.
 - f. Sport: A fizikai erőnlét és a szellemi teljesítőképesség megtartását, fejlesztését szolgáló, a szabadidő eltöltéseként kötetlenül vagy szervezett formában, illetve versenyszerűen végzett testedzés vagy szellemi sportágban kifejtett

tevékenység, különösen a sportolói életművek és csúcsteljesítmények.

- g. Természeti környezet: Az ember természetes környezetének tárgyi javai, különösen a fizikai és biológiai képződmények vagy képződménycsoportok, geológiai és geomorfológiai képződmények, természeti tájak, természeti területek, életközösségek és ökológiai rendszerek; valamint az embert körülvevő környezet fenntartásához kapcsolódó szellemi termékek.
 - h. Turizmus és vendéglátás: A turizmus és a vendéglátás szellemi termékei és tárgyi javai, különösen a turisztikai attrakciók, szolgáltatások, a vendéglátó-ipari termékek, valamint a vendéglátás körébe tartozó étel- és italkészítési eljárások.
2. *Szellemi kulturális örökségek*: A szellemi kulturális örökség alapvetően szóban, tudásban, képességekben, szokásokban létező, és az élő közösségekhez kapcsolható kulturális gyakorlat. Ez a nemzedékről nemzedékre hagyományozódó szellemi kulturális örökség, amelyet a közösségek állandóan újratemetnek, közös identitást és folytonosság érzést nyújt számukra. A résztvevő egyetemisták megismerték azokat a szellemi kulturális örökségeket, amelyek Magyarországhoz köthetők (pl. karcagi birkapörkölt hagyománya, mezőtúri fazekasság, solymászat, halasi csipkevarrás hagyománya stb.), valamint a jegyzékbe vétel folyamatát és a szakbizottság struktúráját is feltérképezték.
 3. *Világörökségek*: bemutatásra kerültek a magyarországi világörökségi helyszínek kulturális és természeti kategóriában. Megismertedtek azokkal a szempontokkal, amelyek a két kategória valamelyikébe történő besorolást teszik lehetővé. Mindezek mellett alaposan bemutatásra kerültek a két kategória egyes elemei, és átbeszélésre kerültek, hogy az egyes világörökségi helyszínek miért illenek bele a világörökségi koncepcióba.

A kurzus zárása írásbeli zárthelyi dolgozattal történt az egyes alkalmakon elhangzott elméleti és gyakorlati ismeretekből összeállított kérdéssor alapján. Azok a résztvevők, akik a vizsgán legalább 50%-os teljesítményt nyújtottak, sikeresen teljesítették a követelményeket és megkapták a kurzusért járó krediteket.

5. A jó gyakorlat által érintett terület(ek)

A jó gyakorlat – ahogyan a címéből is kiderül – elsődlegesen a kulturális örökségeket érinti. Ezeken belül érinti a hungarikumokat, a szellemi kulturális örökségeket, az épített és természeti világörökségeket, valamint a kulturális örökségmenedzsment alapjait képező elméleti és gyakorlati ismereteket.

6. A jó gyakorlat területi hatóköre

A jó gyakorlat területi hatóköre nemzetközinek tekinthető. Ez egyrészt köszönhető annak, hogy a magyarországi kulturális örökségek mellett érintésre kerültek a nemzetközi világörökségek is. Másrészt annak az eredménye, hogy annak ellenére, hogy a kurzus Magyarországon, Hajdú-Bihar megyében valósult meg, a Magyarországon élő hallgatók mellett határon túli magyar származású diákok is részt vettek (pl. erdélyi és szlovákiai magyarok). Ezért is fontos kiemelni, hogy a kurzus megvalósításával valóban az európai törekvéseket szolgáltuk, és nemcsak helyi vagy regionális jelentőségű képzést sikerült megvalósítanunk. Reményeink szerint a kurzus révén azok a magyar származású emberek is betekintést nyerhettek valamelyest a kulturális örökségmenedzsment témakörébe, akik nem Magyarországon élnek életvitelszerűen.

7. A jó gyakorlathoz szükséges feltételek (humán, pénzügyi, technikai)

A jó gyakorlat megvalósítását a KulturÁsz Közhasznú Egyesület által elnyert Egyetememes közösségek című projekt tette lehetővé. A projekt révén a kurzushoz kapcsolható pénzügyi kiadások fedezésre kerültek (pl. oktatói tiszteletdíjak). A humán erőforrást tekintve nagyon fontos kiemelni, hogy a kurzus csak olyan szakemberekkel valósítható meg, akik mindannyian jártasak a kulturális örökségmenedzsment témakörében, hiszen csak így biztosítható a releváns és hiteles ismeretterjesztés. Jelen kurzus esetében az oktató a Debreceni Egyetem Művelődéstudományi és Humán

Tanulmányok Tanszékének vezetője, egyben Egyesületünk elnöke, dr. Juhász Erika főiskolai docens volt.

A technikai feltételeket tekintve megállapítható, hogy a kurzus viszonylag alacsony igényekkel rendelkezik ezen a téren. Elsősorban egy olyan teremre volt szükség a megvalósításhoz, amely alkalmas annyi ember befogadására, ahány embert szeretnénk a kurzusba bevonni. Tekintve, hogy egy egyetemi kurzusról van szó, további technikai igényként jelentkezett a célcsoport bevonására alkalmas Neptun Egységes Tanulmányi Rendszeren biztosítása, mert ezen keresztül történt a kurzus hirdetése és felvétele, valamint a vizsgát követően az érdemjegyek bejegyzése is itt történt. A terem felszereltségét vizsgálva szükségessé válik egy laptop vagy számítógép, megfelelő hangosítás, ill. egy projektor, amelyen keresztül az oktatói prezentációk és a kapcsolódó multimédiás tartalmak levetíthetők a célcsoport számára. Egy nagyon érdekes és színes témakörrel van szó, így a prezentációk mellett kisfilmek és hangzóanyagok segítségével még sikeresebben meg lehet értetni a kulturális örökségvédelem óvásának és örökítésének fontosságát. A kurzus színesítette, hogy alkalmanként tárgyi „szemléltetéseket” is bevontunk, ezzel is tovább motiválva a hallgatókat. Így például a szellemi örökségek ismertetésekor népi motívumok rajzait kapták meg a hallgatók és színes ceruzákat, amelyekkel gyakorolhatták az adott motívumvilághoz használható színeket; a hungarikumok ismertetésekor kártyajátékon keresztül is megismerhették a hungarikumokat; a világörökségek ismertetésekor könyvjelzőt kaptak ajándékba, amelyen a magyarországi világörökségi helyszínek képei és nyilvántartásba vételi évük szerepelt stb.

8. A jó gyakorlat eredményei, rövid, közép és hosszú távú hatása

A jó gyakorlat rövidtávú eredményeképpen a kurzuson részt vett hallgatók tájékozottabbá válnak a kulturális örökségmenedzsment témakörén belül. Tisztába kerülnek a téma elméleti és gyakorlati ismereteivel, általános műveltségi szintjük emelkedik.

Középtávú eredményként tudjuk megemlíteni, hogy a résztvevő hallgatók továbbadják saját családjukban, közösségeikben az elsajátított ismereteket, így a Magyarországon élő emberek, de akár a határon túl élő magyarság körében is elkezdődhet egy olyan folyamat, amely a kulturális örökségekre még inkább felhívja a figyelmet, és megértik azt, hogy miért is fontos a kultúra és hagyomány őrzése és tovább örökítése.

Hosszú távú hatásként sikerül elérni azt, amit a 2018-as kulturális örökségek európai éve kezdeményezés is kitűzött célul: olyan fiatalokat képezni, akik saját maguk is képesek a kulturális örökségek védelmére, valamint képesek az ismeretek, hagyományok és kulturális szokások átadására a következő generáció számára. Igazodva a kezdeményezés stratégiájához, ez a legmagasabb cél, amelyet a kurzussal szeretnénk elérni, hiszen nagyon fontos, hogy az idősebb korosztály mellett megjelenjenek azok a fiatalok is, akik saját maguk is tenni szeretnének a kultúrájuk és az abban rejlő örökségek megőrzésének érdekében. Több generáció együttműködésének köszönhetően ez a cél sikeresen megvalósítható, és elkerülhető a kulturális örökségek homályba merülése.

9. A jó gyakorlat fenntarthatósága

A jó gyakorlat fenntartható abban az esetben, hogyha sikerül a megvalósításhoz szükséges humán, pénzügyi és technikai erőforrást biztosítani hozzá. Tekintve, hogy a KultúrÁsz Közhasznú Egyesület és a Debreceni Egyetem közötti szakmai kapcsolat régi gyökerekkel rendelkezik, és ezt az együttműködést a későbbiekben is fenn kívánjuk tartani, a technikai feltételek és a magasán képzett humánerőforrás biztosított a jövőben is. A pénzügyi erőforrást vizsgálva megállapítható, hogy annak ellenére, hogy ez a kurzus pályázati forrásból valósult meg, nem feltétele a megvalósításnak a pályázati támogatás megléte. A kurzus nem rendelkezik olyan magas megvalósítási költségekkel, amelyet egy felsőoktatási intézmény ne tudna saját pénzügyi kereteiből finanszírozni. Természetesen a magasabb pénzügyi ráfordítás magasabb színvonalú képzés-megvalósítást eredményezhet, így amennyiben a szervezőknek lehetősége van – akár egyéni, akár más intézményekkel és szervezetekkel együtt – támogatásokat igénybe venni, akkor bátran vágjanak bele ezen támogatások megszerzésébe.

10. A jó gyakorlat adaptálhatósága

A kurzus kiválóan adaptálható más magyarországi intézményekben és szervezetekben az adott erőforrásigények figyelembevételével. Ezen kívül akár határon túli szervezetek és felsőoktatási intézmények is adaptálhatják a jó gyakorlatot, megismerve a magyar kulturális örökségeket, kiegészítve az adott országban található örökségek listájával és megismertetésével. A felsőoktatási intézmények mellett egyéb közoktatási intézmények is adaptálhatják a gyakorlatot a saját célcsoportjaik igényeihez igazítva annak tartalmát. Ez történhet akár heti rendszerességű szakkör formájában is, ahol a kisebbekkel játékosabb formában is fel lehet dolgozni az egyes témákat. Minél hamarabb kezdjük el bevonni a célcsoportot, annál inkább tudjuk biztosítani, hogy olyan felnőttek váljanak belőlük, akik saját maguk is fontosnak tartják a kulturális örökségek megőrzését, a hagyományok továbbadását. A civil szervezetek is sikeresen adaptálhatják a jó gyakorlatot, akár engedélyezett képzés formájában is, de tréningmódszerrel is sikeresen feldolgozható a témakör. A Kulturális Örökségmenedzsment kurzus a sikeres kezdés után 2019. tavaszán is indul a Debreceni Egyetemen, és azóta ismeretterjesztő előadásként számos közösség körében tartottunk egy-két alkalmas ismeretterjesztő jellegű, interaktív előadásokat a témában.